

www.hyla-flits.be

2008/3 (juli-augustus-september)

- Karrensporen in bossen: waardevolle voortplantingsplaatsen voor amfibieën
- Optimalisatie leefgebied Vroedmeesterpad in Sint-Genesius-Rode en Overijse
- Kamsalamanderproject Wervik
- Pad in nesten!
- Hagedissen uit meer zuidelijke regio's van Europa nu ook in Vlaanderen
- Oorsprong en ontwikkeling van giftanden bij slangen
- Reacties op artikel 'Wilde Eend eet kikker' in vorige Flits
- Voor u gelezen...
- In memoriam: Ruben Walley
- 8^e Herpetologische Studiedag: niet vergeten in te schrijven?

Karrensporen in bossen: waardevolle voortplantingsplaatsen voor amfibieën

In de gemeentebossen van Dilsen-Stokkem is men begonnen met het opvullen van karrensporen op een bosweg. De bosweg moet plaats maken voor een verharde weg om bosexploitatie mogelijk te maken. Volgens de milieuambtenaar van de gemeente zijn deze werken mogelijk aangezien ze werden omschreven in een goedgekeurd bosbeheerplan. Jammer dat bij de opmaak van dit bosbeheerplan onvoldoende rekening werd gehouden met de ecologische waarde van die karrensporen. Deze fungeren immers als voortplantingsplaats (fig. 1) voor Alpenwatersalamander (*Ichtyosaura alpestris*), Vinpootsalamander (*Lissotriton helveticus*), Bruine Kikker (*Rana temporaria*) en Gewone Pad (*Bufo bufo*). Vinpootsalamander staat in de provincie bovendien getaxeerd als een 'Limburgse soort': een soort die in de rest van Vlaanderen niet, of in veel mindere mate, voorkomt en daardoor een belangrijk deel uitmaakt van de Limburgse natuurlijke identiteit. Maar ook hier blijkt weer een schril contrast tussen theorie en praktijk...

Fig. 1. Karrensporen in de gemeentebossen van Dilsen-Stokkem zijn geschikte waterbiotopen voor watersalamanders en Bruine Kikkers (foto Peter Engelen)

Het bewuste bospad is voor de lokale amfibieënpopulatie een zeer belangrijke locatie. Het dient niet enkel als voortplantingsplaats maar fungeert evenzeer als noodzakelijke stapsteen tussen de populaties van het Bergerven en de populaties langsheen de Bosbeek. Het vernietigen van deze voortplantingsplaatsen is in strijd met het Koninklijk Besluit van 1980 betreffende de bescherming van inheemse diersoorten. Provinciaal Hyla-verantwoordelijke Peter Engelen vermoedt dat de wegverharding op de wandelpaden er komt onder druk van lokale wandelaars die zich storen aan modderige bospaden. Net zo goed als men ook al te gemakkelijk aanstoot neemt aan liggend dood hout in het bos. Dat deze necromassa een belangrijke ecologische functie vervult, is niet echt aan deze 'propere' wandelaars besteedt. In plaats van de karrensporen te verharderen, zou men beter de recreant en boswandelaar sensibiliseren over de ecologische waarde van dergelijke microhabitats, bv. door middel van infoborden bij enkele van deze verspreid liggende waterplasjes te plaatsen waarop het belang van deze bospadpoelen in de verf wordt gezet.

De kracht van deze kleine waterpartijen zit niet in één plas maar in een veelvoud ervan. Omdat niet elke plas elk jaar voldoet aan de voortplantingseisen van salamanders, is een cluster van dergelijke ondiepe bospadpoeltjes vereist. Het niet toegankelijk maken voor het verkeer van bossen is soms een positieve zaak maar vaak is er een keerzijde aan de medaille: verdwijnen van kleinschalige voortplantingsplaatsen en als gevolg hiervan verdwijnen van inheemse amfibieën. Ze hangen dus in de toekomst volledig af van de sporen die de bosexploitanten achterlaten in het bos!

De gemeente heeft beloofd rekening te houden met de bezwaren en er zullen een aantal supplementaire werken uitgevoerd worden. Er komt als compensatie een bijkomende poel en in de buurt van de karrensporen die worden gedempt, zullen er naast de aan te leggen verharde bosweg, nieuwe karrensporen worden 'ingereden' met bijhorend infobord. En nu maar afwachten of deze nieuw aangelegde locaties ook voldoende water zullen houden...

Optimalisatie van leefgebied van Vroedmeesterpad in Sint-Genesius-Rode en Overijse

De Vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) (fig. 2 boven) is in Vlaanderen een bedreigde soort waarvan de resterende populaties zich situeren in Overijse, Neerijse, Sint-Genesius-Rode, Borgloon en Voeren. De Vroedmeesterpad is bovendien een Europees beschermde soort en staat op bijlage IV van de habitatrichtlijn. De overheid is dus verplicht voor deze soort een gunstige staat van instandhouding te garanderen.

Op sommige locaties bereikt het aantal individuen een kritische drempel waardoor de soort er met uitsterven wordt bedreigd. Dat is o.a. het geval in Sint-Genesius-Rode waar in 2008 nog slechts tien roepende dieren werden geteld. Op zich te weinig om een duurzame populatie in stand te kunnen houden. De achteruitgang is er vooral het gevolg van een verslechterend landbiotoop en van het dichtslibben van de voortplantingspoel met leem, afkomstig van hoger gelegen cultuurlanden. En ook in Overijse hoeft er maar weinig te gebeuren om de soort er kwijt te spelen. De Vroedmeesterpadden zijn er voor hun voortbestaan

Fig. 2. Vroedmeesterpad met legsel (foto Jan Van Der Voort) en plaatsen van veeraster rond de poel (foto Serge Debremaeker)

immers volledig aangewezen op één kleine, kunstmatige tuinvijver, gelegen op privaat terrein. Het volstaat dat deze voortplantingslocatie wordt gedempt of dat er vis wordt uitgezet om deze kwetsbare populatie te laten verdwijnen.

Maar door gerichte beheeringrepen (fig. 2 onder) kan het tij misschien nog worden gekeerd. In Sint-Genesius-Rode werd een samenwerking tussen Natuurpunt en Regionaal Landschap Zenne, Zuun en Zoniën opgezet en ook in Overijse pakt het Regionaal Landschap de koe bij de horens. Hyla adviseert beide projecten en zorgt voor ondersteunende mankracht bij de uitvoering van de beheerswerken. Er werd een bijzonder natuurbeschermingsproject ingediend bij de provincie waarin ondermeer een aantal beheerswerken werden uitgeschreven. Hierdoor werd het mogelijk om de bestaande poel te ruimen. Met de vrijgekomen specie werd een verhoogde berm aangelegd rond de poel zodat deze in de toekomst minder snel zal dichtslibben door erosie van de hoger gelegen landbouwgronden. Bovendien werd de poel grotendeels omrasterd zodat de nefaste invloed van drinkend vee kan worden beperkt. In het kader van dit soortbeschermingsproject wordt ook de ruigte met lisdodde en zegges afgegraven. Deze locatie zal in de toekomst regelmatig worden gemaaid zodat de Vroedmeesterpadden zich zonder al te veel hindernissen kunnen verplaatsen tussen de poel en het winterkwartier op een zuidhelling. Op de berm aan de noordkant van de poel wordt ijzerzandsteen aangevoerd die aan de Vroedmeesterpadden de nodige schuilplaatsen zullen verschaffen. Al deze werken werden uitgevoerd in augustus. In de komende maanden zal een gemengde haag worden aangeplant op de grens tussen cultuur- en weiland waardoor de erosie nog verder zal worden beperkt. Ten zuiden van de poel wordt in de komende winter een bosje gekapt en kunnen er met de resterende ijzerzandsteen en houtkap op die plaats ook nieuwe schuil- en overwinteringsplaatsen worden gecreëerd voor de thermofiele padden.

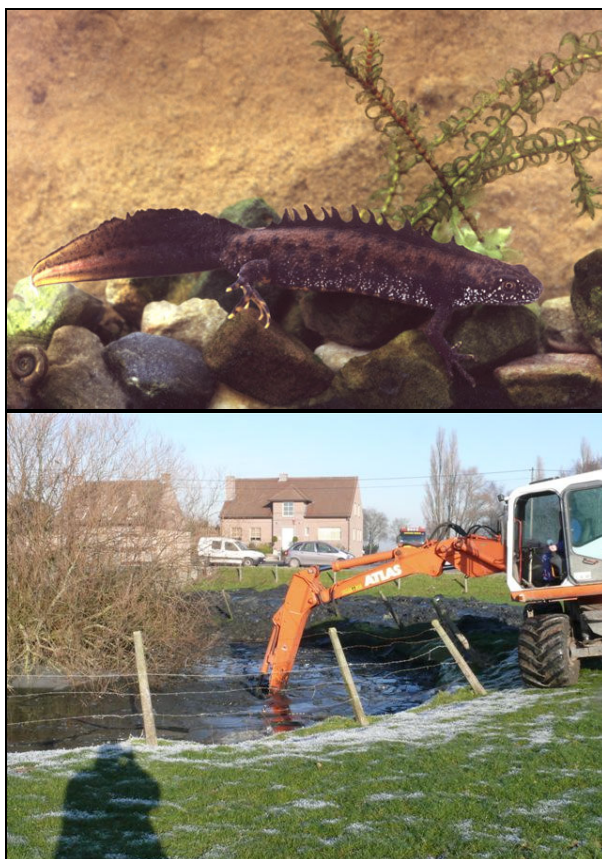

Fig. 3. Mannetje van de Kamsalamander (*Triturus cristatus*) (foto Jan Van Der Voort) en ruimen van een dichtgeslibde poel in Wervik (foto Stefaan Parreyn)

In Overijse werd in de omgeving van het Marnixbos een nieuwe poel gegraven. Een paar andere werden geruimd en de landbiotoop rond de poelen werd geoptimaliseerd. In het najaar is er een werkdag voorzien en wordt er ijzerzandsteen geplaatst in de directe omgeving van de waterpartijen. Tijdens de winterperiode zullen er aan de noordzijde van de poelen struvelen aangeplant worden. Deze extra land- en waterbiotopen zullen de populatie Vroedmeesterpadden te Overijse minder afhankelijk maken van de tuinvijver op het privaat terrein.

Kamsalamanderproject in Wervik: ruimen en aanleg van nieuwe poelen te Kruiseke

De Kamsalamander (*Triturus cristatus*) (fig. 3 boven) is opgenomen in bijlage II en IV van de Europese habitatrichtlijn. Voor bijlage II soorten moet elke lidstaat speciale beschermingszones (SBZ) vastleggen op zijn grondgebied. De bescherming van soorten op bijlage IV van de habitatrichtlijn (art.12) dient gezien te worden in de context van art. 2. Maatregelen voor soortbescherming dienen algemene objectieven van de richtlijn na te streven, in de eerste plaats

het verkrijgen van een 'gunstige staat van instandhouding' van habitats en soorten. In die zin is art. 12 een soort resultaatsverbintenis: er moet gestreefd worden naar een verbetering van de toestand van die soorten zodat hun behoud op lange termijn wordt gegarandeerd. Er moet dus een actief en preventief beschermingsbeleid gevoerd worden. De bepalingen van art.12 hebben betrekking op het hele grondgebied van de lidstaat en zijn niet enkel van kracht in de habitatrichtlijngebieden. In wezen zijn bijlage IV soorten dus beter beschermd dan de bijlage II soorten.

Kamsalamander is vooral een soort uit het landbouwgebied. Slechts 22 % van de in Vlaanderen bekende locaties is gelegen in de Speciale Beschermingszones. Vooral buiten deze Speciale Beschermingszones zijn vele populaties bedreigd door verlies van voortplantingsplaatsen en geschikt landbiotoop. Boosdoeners zijn vaak ruilverkavelingsprojecten, aanleg van nieuwe woonkavels, daling van de grondwaterstand en overbemesting. Normaal dient het verlies van land- en waterbiotoop voor de Kamsalamander te worden gecompenseerd maar zoals zo vaak zien we ook hier een groot verschil tussen theorie en praktijk.

Provinciaal Hyla-verantwoordelijke voor West-Vlaanderen Stefaan Parreyn geeft alvast het goede voorbeeld. Sommige agrarische gebieden in Wervik herbergen van oudsher een aantal Kamsalamanderpopulaties.

Eén voortplantingsplaats werd bedreigd door de aanleg van een nieuwe woonwijk en een aantal andere poelen waren sterk verland. In samenwerking met de gemeentelijke MINA-raad en met de financiële steun van de gemeente, de verkavelaar (compensatiemaatregel) en Hyla werden beheerswerken uitgevoerd (fig. 3 onder): drie dichtgetrappelde poelen werden geruimd en twee nieuwe poelen werden aangelegd. De Kamsalamanders in Wervik zien alvast een nieuw toekomst tegemoet.

Pad in nesten!

Dat padden kunnen klimmen, staat buiten kijf maar volgende waarneming is toch wel bijzonder. We laten de waarnemer aan het woord: 'Op 21 augustus 2008 was ik de Klimop aan het snoeien die al tot in wat dakpannen aan het groeien was. Ergens in de Klimop, zowat 2,2 meter boven de grond, vond ik een vogelnest (fig. 4). Daarin lag iets wat leek op een steentje van mijn muur. Toen ik het eruit wilde nemen, bewoog die steen. Dat was echt schrikken! Bij nader toezien bleek het een padje te zijn. Ik heb mijn vrouw erbij geroepen als getuige, daarna heb ik er enkele foto's van genomen. Niet van mijn vrouw, daar was het nest te klein voor'.

Fig. 4. Een toch wel opmerkelijke klim en niet alledaagse schuilplaats voor een Gewone Pad (*Bufo bufo*) te Sint-Katelijne-Waver (foto Walter Van Camp)

Hagedissen uit meer zuidelijke regio's van Europa nu ook in Vlaanderen

In een vorige Hyla-flits hadden we het over een waarneming van een Smaragdhagedis (*Lacerta viridis*) in het Heidebos te Wachtebeke. Conservator Gert Du Cheyne zag de hagedis (een

mannetje) op 17 augustus 2006 op een vergrast heideperceel. We dachten toen dat het om een toevallig geïntroduceerd dier ging. Twee jaar later, op 18 augustus 2007 zag Gert opnieuw twee Smaragdhagedissen op hetzelfde perceel. De dieren waren veel kleiner dan het vorige exemplaar en één individu kon worden gefotografeerd (fig. 5 boven). Opnieuw ging het om een mannelijk exemplaar. Belangrijke vragen: werden er in het Heidebos meerdere dieren uitgezet en plant de soort er zich daadwerkelijk voort? In elk geval ligt het Heidebos ver boven de noordwestelijke grens van het areaal van de Smaragdhagedis.

In een serrecomplex te Lochristi foerageert in en buiten de serres een kleine populatie Ruïnehagedissen (*Podarcis siculus*) (fig. 5 onder). De dieren worden er al een viertal jaar gesignaleerd. Eind september werden tijdens een inventarisatie negen dieren waargenomen waaronder een aantal eerste- en tweedejaars exemplaren. Deze hagedissen zijn meer dan waarschijnlijk accidenteel geïntroduceerd via een import van olijf- en appelsienbomen uit Zuid-Italië. Het natuurlijk verspreidingsgebied van de Ruïnehagedis strekt zich uit over het vasteland van Italië, Sicilië, de Oost-Adriatische kust (Slovenië, Kroatië tot enkele gebieden van Montenegro) en aansluitende eilanden. Geïntroduceerde populaties komen voor in Spanje (Santander, Almeria en Menorca), het zuiden van Frankrijk (kasteel van het eiland If bij Marseille), het uiterste oosten van Thracië en West-Anatolië en meer dan waarschijnlijk ook op Corsica, Sardinië, Elba en hun satellieteilanden. De Ruïnehagedis staat bekend als euryok en past zich dus vrij gemakkelijk aan een veelheid van biotopen aan.

Fig. 5. Twee soorten allochtone hagedissen, de Smaragdhagedis (foto Gert Du Cheyne) en de Ruïnehagedis (foto Raf Carrara) voelen zich blijkbaar thuis in Vlaanderen.

Oorsprong en ontwikkeling van giftanden bij slangen

De evolutie van de inplanting van de giftanden bij gifslangen is interessant voer voor herpetologen. De meer geëvolueerde soorten (Caenophidia) onderscheiden zich van de primitievere reuzenslangen (Henophidia) door het bezit van een aantal gespecialiseerde giftanden die zich achteraan of vooraan in de bovenkaak bevinden en waarvan de structuur van de tand zelf en van de bijhorende postorbitale gifklier verschilt bij de diverse groepen. Bij adders en groefkopadders (Viperidae) (fig. 7), graafadders (*Atractaspis*) en de elapiden (Elapidae) zoals cobra's en mamba's staan de giftanden vooraan in de bek ingeplant en zijn ze voorzien van een al dan niet volledig ingesloten hol kanaal dat het gif in het slachtoffer inspuist. Bij adders en graafadders zijn de giftanden opklapbaar, bij de elapiden staan ze vast in de bovenkaak ingeplant. Bij sommige colubriden, (o.a. bij *Dispholidus*, *Thelotornis*, *Malpolon*, *Telescopus*, *Macropotodon*, *Natrix*) staan de paar vergrootte giftanden achteraan in de bek ingeplant en zijn ze massief of voorzien van een zwak ontwikkelde of diepe groef (opisthoglyphen) die het gif begeleidt. Ook de structuur van de gifklier verschilt bij de diverse groepen. Bij de Viperidae en Elapidae is die hol, volumineus en voorzien van spierweefsel waardoor er bij een beet een grotere hoeveelheid gif in het slachtoffer kan geperst worden.

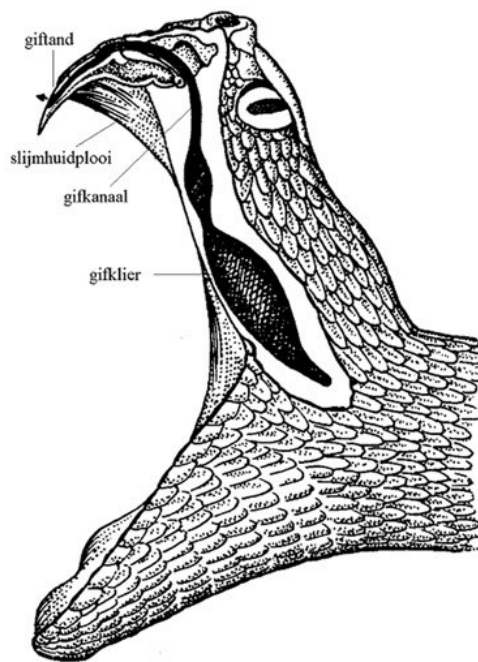
Vraag is nu of die verschillende tandpatronen en gifklieren eenmalig in de evolutie zijn ontstaan dan wel of ze bij de verschillende groepen slangen onafhankelijk van elkaar zijn ontstaan? Volgens

de Leidse bioloog Freek Vonk en zijn medewerkers zou de giftand een eenmalige oorsprong hebben die in de loop van de evolutie verschillende posities heeft aangenomen. Uit de ontwikkeling van een slangenembryo blijkt dat alle giftanden ontstaan uit hetzelfde stukje weefsel, waar in de bovenkaak ze uiteindelijk ook terechtkomen. Vroeger dacht men dat het gifapparaat pas na de splitsing in deze twee groepen zou zijn ontstaan maar dat blijkt nu onjuist. Sommige hagedissen hebben trouwens ook gifklieren en de Leidse wetenschappers concluderen hieruit dat de eerste gifklieren al zijn ontstaan in een gezamenlijke voorouder van de slangen en hagedissen.

Vonk en zijn collega's hebben slangenembryo's in schijfjes gesneden om de ontwikkeling van de giftanden te kunnen volgen. Tot hun verrassing bleken de giftanden voorin de slangenbek dezelfde afkomst te hebben als giftanden die achterin zitten. Het gifsysteem van de gifslangen zou ontstaan uit een speciaal stukje weefsel dat een andere functie heeft dan het resterend weefsel van de toekomstige bovenkaak en dat bij de embryo's van alle slangen achteraan in de ontwikkelende bovenkaak ligt. Bij sommige gifslangen blijft dat weefsel echter niet op die plaats liggen.

Bij de elapiden en viperiden verplaatsen de giftanden zich in beide bovenkaken naar voor omdat het weefsel erachter harder groeit. Op het moment dat het slangetje uit het ei komt, staan de giftanden al vooraan in de bovenkaken ingeplant. Bij embryo's van de colubriden groeit het stukje weefsel ook achterin de bek, maar blijft het daar zitten. Er zit één rij tanden vóór deze giftanden, die ontstaat uit een ander stuk weefsel.

Volgens Vonk kan de evolutie van de slangen dus concreet samengevat worden als volgt: de oorspronkelijke voorouders waren slangen die waarschijnlijk gifklieren hadden in hun bovenkaak, maar de tanden waren niet gespecialiseerd. Hieruit ontstond in de beginperiode van het Cenozoïcum (60 miljoen jaren geleden) een afsplitsing in twee groepen: één groep die zijn giftigheid langzamerhand geheel verloor en waaruit de 'primitieve' reuzenslangen zijn ontstaan, en een andere groep die giftig bleef. De giftige groep is daarna vrij snel verder opgesplitst. Juist doordat de embryonale ontwikkeling van de achterste tanden bij deze slangen losgekoppeld raakte van de rest van de tanden, kregen ze de mogelijkheid om die achterste tanden verder te ontwikkelen tot effectieve giftanden in allerlei variaties en dat bleek succesvol te zijn.

Fig. 7. De adders en groefkopadders hebben het meest geëvolueerde en geperfectioneerde gifapparaat: een opklapbare giftand voorzien van een intern hol kanaal en een volumineuze en gespierde gifklier waardoor het gif diep in de prooi wordt ingespoten. Op elke korte bovenkaak staat slechts één functionele giftand en een reserve giftand ingeplant (foto boven)

Literatuur

Vonk, F., Admitaal, J.F., Jackson K., Reshef R., de Bakker M.A.G., Vanderschoot K., van den Berge I., van Atten, M., Burgerhout E., Beck A., Mirtschin P.J., Kochva E., Witte Fr., Fry B.G., Woods A.E. & Richardson M.K., 2008. Evolutionary origin and development of snake fangs. *Nature*, 454: 630-633.

Reacties op artikel 'Wilde Eend eet kikker' in vorige Hyla-Flits

In de Hyla-Flits 2008/1-2 publiceerden we een kort verhaaltje over een Wilde Eend (*Anas platyrhynchos*) die een kikker naar binnen werkte. Vraag die hierbij werd opgeworpen: ging het al dan niet om een dode kikker? Twee lezers reageerden met volgend relaas:

'Ik las in de nieuwsbrief het stukje over 'Wilde Eend eet kikker' met als vraagstelling of het niet zou gaan om een dode of gekwetste kikker. Je kan er zo goed als zeker van zijn dat het om een kerngezonde kikker ging! Wij hebben thuis een vijver, waarin regelmatig Wilde Eenden komen foerageren. Meerdere keren hebben we de eenden kikkers zien eten. Dat was dikwijls zelfs te horen : de kikkers schreeuwden letterlijk.

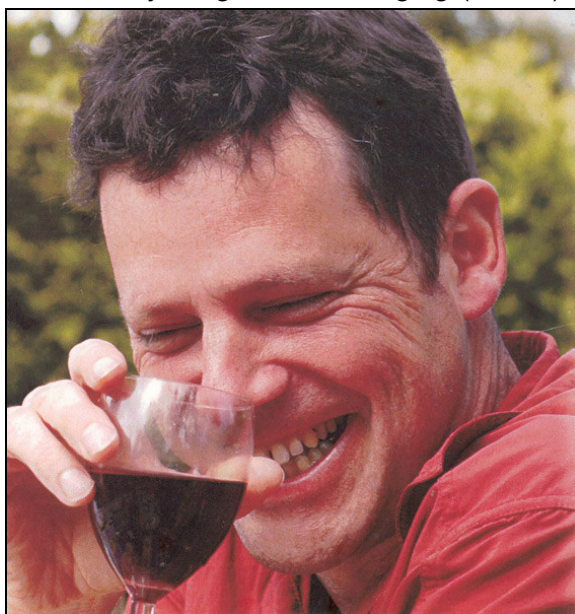
(Josée Van der Stoelen, NP Klein Brabant, Puurs)

'In verband met het artikel 'Wilde Eend eet kikker', kan ik je vertellen dat ik enkele jaren terug een mannetje Wilde Eend (weliswaar bastaardvorm) een levende pad zag verorberen in het natuurreserveaat de Bourgoyen-Ossemeersen te Gent. Het was voorjaar en volop paddentijd. Overals zag je paartjes in amplexus maar ook zeer veel solitaire dieren. Op een bepaald moment hapte de eend een pad vast en werkte die in een paar slokken naar binnen. Hoe het verder vergaan is met die eend weet ik niet. Dat eenden ook kikkervisjes eten heb ik jaren geleden in mijn tuinvijver kunnen vaststellen.'

(Marc Zwertvaegher, Wondelgem)

In memoriam: Ruben Walley

Op 19 september 2008 overleed Ruben Walley na een slepende ziekte. Hij was pas 42 en dus veel te vroeg om afscheid te nemen van het leven. Ruben was vol levensvreugde en een eminent paddenstoelenkenner en voorzitter van de Koninklijke Vlaamse Mycologische Vereniging (KVMV). De oprichting van de vereniging was trouwens grotendeels aan hem te danken. Ruben werkte professioneel als mycoloog bij het INBO en was verantwoordelijk voor de monitoring van de bosreservaten. Maar Ruben had veel meer talent en behalve de natuur in al zijn aspecten was hij ook een fervent liefhebber van amfibieën en reptielen. Meerdere malen ging hij in het verleden met Hyla op excursie, zowel op meerdaagse in het buitenland als op enkele dagexcursies in eigen land. Alhoewel hij omwille van beroepsactiviteiten de laatste jaren weinig of geen tijd meer kon spenderen aan herpetologische excursies bleef Ruben nog regelmatig veldwaarnemingen van amfibieën en reptielen doorsturen. Ruben, we zullen je humor en je krullenbol missen. Het ga je goed daar aan de overkant. Aan zijn vrouw Mieke, de kinderen en de ganse familie biedt Hyla zijn innige deelneming aan en wenst hen veel sterkte in deze moeilijke periode.

Voor u gelezen...

Gevaarlijke bijtschildpadden teisteren Nederlands-Limburg

In Sittard werden op enkele dagen tijd twee Noord-Amerikaanse Bijtschildpadden (*Chelydra serpentina*) gevangen. Bijtschildpadden worden vrij groot en zijn agressief wanneer men de dieren vastneemt. Met de beenplaten die in de kaken zijn ingeplant, kan ze flinke wonden toebrengen. Deze uitheemse dieren zijn wellicht door eigenaars losgelaten. De twee schildpadden werden ondergebracht in een opvangcentrum in Stramproy. (*Het Belang van Limburg, 19 augustus 2008*)

Baby-krokodillen 'plannen' geboorte met elkaar

Onderzoekers beweren dat baby-krokodillen zowel met elkaar communiceren als met hun moeder, net voordat ze uit hun ei komen. De kleine reptielen maken een geluid waarvan wetenschappers vermoeden dat ze ermee willen aangeven dat ze klaar zijn om geboren te worden. Volgens de twee onderzoekers, Amelie Vergne en Nicolas Mathevon, reageert de moeder krokodil door te beginnen graven in het zand op de plaats waarin de eieren begraven liggen. De onderzoekers kwamen tot deze conclusie nadat ze experimenten uitvoerden op krokodillen. Zo vergeleken ze het gedrag van moederdieren die het correcte babygeluid te horen kregen met dat van moederdieren die willekeurige geluiden te horen kregen. Volgens de onderzoekers is het voor de reptielen noodzakelijk om samen geboren te worden omdat hierdoor hun overlevingskansen verhogen. (*Het Belang van Limburg, 24 juni 2008*)

Nieuwe vishaak redding voor zeeschildpadden?

Goed nieuws voor de met uitsterven bedreigde zeeschildpadden. Onderzoek van onder meer het Wereld Natuur Fonds (WWF) heeft uitgewezen dat vishaken in een c-vorm 89% minder bijvangst van o.a. zeeschildpadden veroorzaakt. Vissers ondervinden geen nadeel, de vangst van andere vissen blijft op peil. Dat maakte het WWF bekend. 'Zeeschildpadden kunnen vishaken in een c-vorm niet doorslikken, in tegenstelling tot de j-vormige haken', verklaart een woordvoester. 'Zodra de haak is ingeslikt, is het dier kansloos en gaat het vrijwel zeker dood.' Het WWF werkte tijdens het onderzoek samen met de Inter-Amerikaanse Tropische Tonijn-commissie en bijna 1300 vissers uit Midden- en Latijns-Amerika. De laatste groep vist vooral op tonijn, zwaardvis, haai en goudmakreel, vaak met kilometerslange vislijnen. Het succes van de c-haak is zo groot dat vissers in onder meer Mexico, Colombia en Peru volledig zijn overgestapt op de schildpadvriendelijke haak. Recent volgden vissers in Nicaragua en op het Indonesische eiland Bali dit voorbeeld.

Er bestaan zeven soorten zeeschildpadden, waarvan er zes de status 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd' hebben. Goede schattingen van aantallen zijn moeilijk aangezien ze de meeste tijd in zee doorbrengen en grote afstanden afleggen. Deskundigen maken op basis van tellingen van nestelende schildpadvrouwtjes op stranden schattingen van hun aantallen. 'Op basis daarvan weten we dat het aantal nestelende zeeschildpadden drastisch is gedaald, dus ook zijn nageslacht', aldus het WWF. Maar niet alle vissers gebruiken de c-vormige vishaak. Wereldwijd vangen vissers op dit moment volgens schattingen jaarlijks tienduizenden zeeschildpadden met lange lijnen en j-haken. De vissers vormen niet de enige bedreiging. Verstrikking in netten, verstoring van nesten op het strand door stropers die eieren rapen, vervuiling van de leefomgeving door bouwactiviteiten en grote hotels en rioolozingen dragen ook hun steentje bij aan de afname van de zeeschildpaddenpopulatie. (*Het Belang van Limburg, 29 augustus 2008*)

Uitgestorven gewaande kikker ontdekt in Australië

In een afgelegen gebied in het hete noorden van Australië werd een kleine boomkikker ontdekt, de Gepantserde Kikker (*Litoria litoria*), waarvan wetenschappers dachten dat hij was uitgestorven. Deze amper vier centimeter metende kleine kikker werd er sinds 1991 niet meer waargenomen en

men vermoedde dat het beestje was uitgeroeid door een schimmelziekte. Maar twee maanden geleden stuitte een student tijdens onderzoek naar een andere soort in een beekje op enkele kikkers die veel weg hadden van de Gepantserde Kikker. Op ter plaatse genomen weefselmonsters werden DNA-tests uitgevoerd en zo kwam vast te staan dat het inderdaad ging om deze zeer zeldzame kikkersoort. *(Het Belang van Limburg, 11 september 2008)*

Snoek moet Kempense Brulkikkers opeten

De Amerikaanse Brulkikker verstoort het natuurlijke evenwicht in verschillende natuurgebieden in de Kempen. Daarom worden snoeken uitgezet die de jonge kikkervisjes opeten. 'De kikker bevolkt het Griesbroek in Balen en rukt op via de Grote Nete naar honderden andere vijvers in natuurgebieden in Geel, Meerhout en Westerlo', zegt conservator Jan Dirckx van Natuurpunt. Hij trok vorig jaar al aan de alarmbel. Brulkikkers hebben geen natuurlijke vijanden in België en eten alles op wat ze kunnen pakken: vissen, knaagdieren, kleine watervogels en inheemse amfibieën, zoals kikkers, padden en salamanders. 'Omdat de media zoveel aandacht aan de opkomst en de vernielzucht van de Brulkikkers hadden besteed, werden in het Vlaams parlement vragen rond de problematiek gesteld', zegt Jan Dirckx opgelucht. Er werd een werkgroep opgericht om het probleem aan te pakken. Enkele wetenschappers kozen voor de biologische aanpak. In het voorjaar werd een groot aantal jonge snoeken uitgezet. Ze moeten de jonge kikkervisjes opeten en zo het natuurlijk evenwicht terug herstellen. *(Het Nieuwsblad, 26 augustus 2008)*

Poelen herleven in groene corridor

Het Regionaal Landschap Groene Corridor (RLGC) heeft op drie jaar tijd zestig poelen aangelegd of hersteld. Op een weide achter de molen van de Neerheide in Asse-Terheide werd gisteren een nieuwe paddenpoel gegraven. September is de beste maand voor het graven van poelen omdat dan de grondwaterstand het laagst is. Sinds begin september van dit jaar ging de kraan van locatie tot locatie en werden opnieuw 23 poelen (her)aangelegd, verspreid over Asse (Asbeek, Bosstraat), Meise (Pastoriestraat), Merchtem (Brusselsesteenweg) en Opwijk (Kravaalbos, Grootveld). Het beoogde doel - een sterk netwerk van poelen - krijgt steeds meer vorm. Heel wat waterdieren en -planten krijgen hierdoor meer kansen. Alle poelen worden jaarlijks door een 'kikvorsman' gecontroleerd op kwaliteit en leven. De laatste poel voor dit jaar werd gisteren gegraven op een weide behorend tot het domein van de molen van Neerheide, een bekende molen uit 1786 met metersdikke muren.

Voor volgend jaar heeft RLGC alweer 15 poelen op het programma staan. Wie denkt een geschikt perceel te hebben kan contact opnemen. RLGC betaalt 80 % van de kosten, regelt de bouwvergunning en zorgt voor de uitvoering. *(Het Nieuwsblad, 01 oktober 2008)*

Man maakt avondwandeling met python

De lokale politie van de zone Brussel-Noord heeft woensdag tot tweemaal toe slangen in beslag genomen. Ze betraptten ook een man die een avondwandeling maakte met zijn slang. Agenten keken raar op toen ze woensdagsnacht de 29-jarige Danny kruisten in de Helmetsesteenweg in Schaarbeek. Hij was aan het wandelen met een python van anderhalve meter in zijn nek. Het dier werd in beslag genomen omdat de eigenaar de nodige papieren niet kon voorleggen. Bij een huiszoeking in zijn woning werden nog twee babyslangen aangetroffen met een lengte van 30 cm die ook werden meegenomen. Op het commissariaat verklaarde Danny dat hij geregeld met zijn python buitenshuis gaat wandelen. Na verhoor werd de man terug vrijgelaten.

Een tweede interventie vond plaats in de August Reyerslaan. Een bewoner die thuiskwam na een avondje uit, trof een slang aan in zijn appartement. De slang was ontsnapt uit de woning van zijn buurman, Alexander G, die ongeveer 20 slangen in huis had, waaronder pythons en boa's. De politie en het parket werden onmiddellijk verwittigd. 'Op vraag van de magistraat van het parket hebben we alle slangen in beslag genomen en ze in dozen overgebracht naar het

revalidatiecentrum van het natuurpark Paradisio in Henegouwen', verduidelijkt hoofdinspecteur Grolet van de federale gerechtelijk politie van de dienst Leefmilieu. 'Het waren geen gevaarlijke slangen, maar in het Brusselse Gewest is het wel verboden om deze dieren in huis te hebben. In Vlaanderen en Wallonië mag het wel als je over de nodige papieren beschikt', besluit Grolet. (*Het Nieuwsblad, augustus 2008*)

8^e Herpetologische studiedag: niet vergeten in te schrijven?

Zaterdag 29 november 2008, Provinciehuis, Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen (032405011)

Provinciehuis Antwerpen

Op zaterdag 29 november 2008 organiseert HYLA, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van Natuurpunt, de achtste Herpetologische Studiedag. De studiedag gaat door met medewerking van het Provinciebestuur van Antwerpen en Brouwerij Westmalle.

Inschrijving voor de deelname aan de studiedag en/of de broodjesmaaltijd is verplicht. Inschrijven kan door te mailen naar info@hylawerkgroep.be of je inschrijving te versturen naar het Hyla-secretariaat, Natuurpunt, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen. Gelieve bij je inschrijving te vermelden of je al dan niet een broodjesmaaltijd wenst. Deze dient vooraf betaald te worden **en voor 10 november door storting van 8 euro op rekening 738-0054700-14 van Hyla Antwerpen.**

Programma

9u30: Ontvangst en koffie

10u00: Verwelkoming door voorzitter Bart Hellemans

10u15: Ilf Jacobs (Natuurpunt Studie): Een soortbeschermingsplan voor Vuursalamander (*Salamandra salamandra terrestris*) in Oost-Vlaanderen

10u45: Rudy Willockx (Natuurpunt, Hyla): Tien jaar monitoring van Gladde slang (*Coronella austriaca*) op de Kalmthoutse heide

11u30: Jeroen Speybroeck (Natuurpunt, Hyla): Geïllustreerd overzicht van de Europese herpetofauna

12u15: Middagpauze en lunch

13u45: Iwan Lewylle (Natuurpunt Studie): Beheermaatregelen voor Boomkikker (*Hyla arborea*) in Limburg

14u15: Griet Holsbeek (Labo Aquatische Ecologie, KUL): Invasiegeschiedenis van de 'groene kikkers' (*Pelophylax esculentus*-synklepton) in Vlaanderen

14u45: Robert Jooris (Natuurpunt, Hyla): Verspreiding van de 'groene kikkers' (*Pelophylax esculentus*-synklepton) in Vlaanderen

15u15: *Pauze*

15u45: Dominique Verbelen (Natuurpunt, Hyla): Kijk een kikker! Resultaten van de eerste tuinvijvertelling

16u15: Gerald Louette (INBO): Impact en beheer van de invasieve Stierkikker (*Lithobates catesbeianus*) in Vlaanderen

16u45: Afsluiting door de voorzitter gevolgd door receptie aangeboden door Brouwerij Westmalle.

Redactie FLITS nummer 2008/3:

Eindredactie: Robert Jooris en Dominique Verbelen

Redactiemedewerkers: Gijs Damen, Peter Engelen, Stefaan Parreyn, Walter Van Camp

Werkgroep Hyla

Voorzitter:

Bart Hellemans, Otterdreef 7
2980 Halle Zoersel.
tel.: 03/384.33.56
gsm: 0473/29.21.63
email: bart.hellemans@skynet.be

Secretaris:

Robert Jooris, Gemoedsveld 3
9230 Wetteren
tel. 09 369 42 28
e-mail: hyla@natuurpunt.be
robert.jooris@natuurpunt.be

Penningmeester:

Jan Van Der Voort, A.Wolfsstraat 24/1
2900 Schoten
tel. 03 658 38 79
e-mail:
jan.vandervoort@hylawerkgroep.be

Webmaster

Gijs Damen, Dorpsstraat 2/2,
3971 Heppen
tel. 011 391 839
www.hylawerkgroep.be

rekeningnr. HYLA: 748-0162358-83

Provinciaal verantwoordelijken:

- Antwerpen : Jan Van der Voort
- Oost-Vlaanderen : Robert Jooris
e-mail: robert.jooris@skynet.be
- West-Vlaanderen: Stefaan Parreyn,
Kruisekestraat 346, 8940 Wervik
gsm 0477 33 58 64
e-mail: stefaan.parreyn@telenet.be
- Vlaams Brabant : Mark Lehouck,
Rotselaarsesteenweg 99, 3018 Leuven
tel. 016 44 49 36
e-mail: mark.lehouck@pandora.be
- Limburg : Peter Engelen, 1 Meilaan 13
3650 Dilsen-Stokkem
tel. 089 75 66 09
e-mail: peter.engelen@euphonymet.be

Leden van Natuurpunt vzw kunnen zich laten opnemen in het adressenbestand van Hyla.

Wat is Hyla?

Hyla is de herpetologische werkgroep van de Natuurpunt Studie vzw. Hyla tracht de belangstelling en de inzet van een groter publiek te bekomen door het geven van lezingen, organiseren van herpetologische excursies, publiceren van brochures en verspreiden van posters. Verder is Hyla bezig met tal van herpetologische studies o.a. studie van de Gladde slang in Kalmthout, poeleninventarisatie in Vlaanderen en de bestudering van het groene kikkercomplex. Ook op het vlak van bescherming van onze inheemse herpetofauna is Hyla zeer actief. Jaarlijks worden tienduizenden amfibieën veilig de weg overgezet, die de tocht naar hun paaipplaatsen kruist. Met de aanleg van poelen creëert Hyla zowel in reservaten als in landbouwgebied nieuwe biotopen voor kikkers en salamanders.

